№ 51 ԿԻՐԱԿԻ, 9 ՄԱՐՏԻ ԵՐԿՐՈՐԴ 1919 ՏԱՐԻ ԿԻՐԱԿԻ, 9 ՄԱՐՏԻ № 51

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

Օրգան Հայ Ժողովրդական Կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէի

Խմբագրութիւնը բաց է ամէն օր առ. ժամը 9-ից մինչև 3-ը: Յօդուածները պէտք է գրուած լինեն պարզ և մի երեսի վրայ: Յօդուածները կարող են ենթարկուել փոփոխման և կրճատման: Ընդունուած յօդուածները, որոնց տակ չէ գրուած վարձատրութեան պահանջ՝ կը համարուեն ձրի:

ԳԻՆՆ Է 70 ԿՈՊԷԿ

Յայտարարութիւնների ընդունւում են ամէն լեզուով տողատեղին առաջին երեսում 75 կոպ., իսկ վերջին երեսում 50 կոպ. Բժիշկների և աշխատանք փնտրողների համար որոշ զեղչ: Մահազդի համար 15 ռուբլի: Յայտարարութիւնները նոյն օրուայ թերթի համար ընդունւում են մինչև ժամը 2-ը:

ՇԱՐՈՒՆԱԿՒՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹ.

1919 թ.

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ

ՕՐԱԹԵՐԹԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է.

1 ամիսը	10 ռուբ.
3 »	25 »
Հատավաճառ	70 կոպ.

Հասցէն՝ Тифлисъ, Головинскій пр. № 41.

Գրասենեակը բաց է ամէն օր առաւ. ժամը 9-ից մինչև 3-ը, բացի կիրակի և տօն օրերից: Телефонъ 16—90.

Վշտահար Աստղիկ Միքայէլեան և Միքայէլ Աւետիսեան Ղալթաղեանցները իրենց զաւակներով յայտնում են իրենց ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինի մայր, երկրորդի անմոռանալի քրոջ՝ ՆՈՒԽԵՑԻ

Ծաղիկ Աւետիսեան Սարգսեանի

մահը, որ տեղի ունեցաւ մարտի 6-ի գիշերը կարճատև բայց ծանր հիւանդութիւնից յետոյ:

Յուղարկաւորութիւնը այսօր՝ կիրակի, առաւ. ժամը 10-ին, իր բնակարանից (Սերեբրեաննայա փ. № 6), դէպի ս. Էջմիածնեցոց եկեղեցին: Թաղումը Խոջիվանքի գերեզմանատանը:

2—2

Գոլովինսկ. պր. **ԹԻՖԼԻՍԻ ԿՐՈՒԺՈԿ** Գոլովինսկ. պր.

Կիրակի, մարտի 9-ին

Բանուորների Դրամատիկ Խմբակցութիւնը

կը ներկայացնէ Բանուորների կեանքից

ՏԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՁՈՀԵՐ

Պիէս 3 գործ., հեղ. Անուշաւան Վարդանեանի:

Մասնակցում են.—տ.տ. Աստուածատրեան, Խարաղեան, Տէր-Յակոբեան, Լալաեան, օր. Հայկուշ, պ.պ. Արամ, Աբրահամեան, Բայանդուրեան, Բոյաջեան, Բրինձեան, Գուլեան, Հայրապետեան, Հայզունեան, Յարութիւնեան 2-րդ, Խաչիկեան, Պարտիզպանեան, Թուսեան, Տրդատեան, Բոչարեան և ուրիշ.: Ռեժիսսեօր՝ Ամօ-Խարազեան

Սկիզբն երեկոյեան ճիշտ ժամը 7-ին: ✦ Նախքան ներկայացումը կը խօսէ բանաստեղծ ՏԻՑԻԱՆ-ՏԱԲԻՁէ: ✦ Պրոլետարական գեղարուեստի մասին, պ. ԿԱՐԱ-ԴԱՐՒԻՇԸ պրոլետարական թատրոնի մասին: ✦ Տեղերի գները 2 ռ. 30 կ. մինչև 8 ռ. ✦ Տոմսակները ծախւում են ներկայացման օրը կասսայում: ✦ Բանուոր. Դամ. խմբ. Վարչ. 1—1

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Այսօր, երեկ. ժամը 5 և կէսին, նշանակուած է

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՖՐԱԿՑԻԱՅԻ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

(Головинск. 41, Տ. Նազարեանի Սալոնում).

Օրակարգ.—1) Ակումբ բանալու հարցը.
2) Հաշուետուութիւն ազահովչէսի.
3) Զեկուցում Կենտրոնական մասին.
4) Ընթացիկ հարցեր:

Ժողովը լինելով 2-րդը կը կայանայ անկախ ներկայ եղողների թուից:

1—1 Գրեզիգիում

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՖՐԱԿՑԻԱ

✦✦✦✦ Երեք. Չի, մարտի 11-ին ✦✦✦✦

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳԱՅԻՆ ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

ՀԱՄԵՐԳ-ԲԱԼ

Սկիզբը երեկ. ժամը 8-ին

Մանրամասնութիւնները աֆիշաներում ✦ Տոմսակները վաղօրօք կարելի է ստանալ Ե. Ծատուրեանի խանութում (Դվորցովսկայա փողոց):

3—2

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՖՐԱԿՑԻԱ

Կիրակի, ամսիս 9-ին, երեկոյեան ժամը 4 և կէսին, կը կայանայ հերթական դասախօսութիւն: Խօսելու է

Տիգրան Հախումեան

Հրաւիրուած են Աշակերտական և Ուսանողական Ֆրակցիաների բոլոր անդամները և համակրողները: Դասախօսութիւնը կը կայանայ Բարեգործական Ընկերութեան ընթերցարանում (Աբաս-Աբաթեան հրապարակ):

2—2

„ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԻ ՕՐ"

1919 թուի մարտի 7, 8, 9-ին կազմակերպում է՝

Մարտի 8-ին ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ բոլոր դահլիճներում կը լինի

ՇՔԵՂ ՀԱՄԵՐԳ-ԿԱԲԱՐԷ

Երեկ. ժամը 10-ից մինչև գիշերուայ ժամը 3-ը առանց ընդմիջումների բեմի վրայ և հասարակութեան մէջ:

Ծրագիրը հետեւալն է՝

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐԵՐ, ՄԵԼՈԴՐԱՄԱ

և մի շարք նոր համարներ:

Առաջին անգամ Թիֆլիսում՝ Ս. ԳՈՐՈԴԵՑԿՈՒ

„ԵՐԵՔ ԻՏԱԼՈՒՀԻՆԵՐ"

Ս. ԿՍՕՐՈՆԻ, Բ. ՊՐՈԶՈՐՈՎՍԿԻԻ, ԵԱ. ԼՎՈՎԻ

ՆՈՐ ԵՐԳԵՐԸ:

Սիւրպրիզներ հասարակութեան համար, յայտնի արտիստների մասնակցութեամբ: Էքսպրոմտներ: ՆՈՐ ՏՐԻԿ: Մասնակցում են պետական թատրոնի օպերայի և բալէտի, դրամայի, «Արգոնաւտների մակոյկի» գեղասաները: Դաշնամուրի վրայ կը նուագեն՝ Բ. Պրոզորովսկի, Ս. Կսօրոնի: Գրական-գեղարուեստական բաժինը կը ղեկավարեն՝ Ս. Գորոդեցկին և Վ. Աֆանասիև: Կոնֆերանսիէ՝ Եափ. Լվով: Երեկոյթի կառավարիչն՝ Ա. Բութարաձէ:

Մուտքի տոմսակներ չկան: ✦ Սեղանները կը վաճառուեն ԿԱԲԱՐԷԻ օրը դահլիճի մուտքի մօտ: ✦ Մուտքը թատրոնի դռնից:

Մարտի 9-ին

„ԱՐԳՈՆԱՒՏՆԵՐԻ ՄԱԿՈՅԿՈՒՄ"

Ցատուկ երեկոյ մինչև ժամը 3-ը: 3—3

ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԻ ՁԵՌՔՈՎ ՋԱՐԱՋԱՐ ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ

ԲԵՆԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ

մասնաւոր դասեր է խնդրում. ուսուցանում և պատրաստում է հայոց լեզուից, գրականութիւնից, պատմութիւնից. իր բնակարանում (Երևանեան հրապարակ, «Կովկաս» հիւրանոցի բակը) և աշակերտի տանը՝ եթէ հեռու չէ: 1—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հինգշաբթի, մարտի 20-ին, երեկ. ժամը ճիշտ 7-ին

ՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Յօգուտ սովեալների և գաղթականների

կազմակերպում է ԵՐԵԿՈՅԹ

„ՀԱՅԱՍՏԱՆ"

Հետևեալ ծրագրով

I. ՍԳԻ ՕՒԵՐ	II. ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԵՐ	III. ՅՈՅՍԵՐ
(Սիմւոլիկ պատկերներ երգ, երաժշտ., պլաստիկա):	(Պատմական պատկերներ առաջին անգամ):	(Սիմւոլիկ պատկերներ երգ, երաժշտ., պլաստիկա):
1. Մեր հայրենիք.	1. Գաւաճանի մայրը. Րաֆֆու «Սամուէլ»-ից 2 պ.	1. Աղօթք Հայաստանի համար.
2. Արշալոյս.	2. Վասակի խնջոյքը. Դրամատիկ. էտիւդ, մի գործ.	2. Վահագնի ծնունդը.
3. Մօր վիշտը.		
4. Մահացու խրախճանքը.		

Տոմսակները ծախւում են Միութեան գրասենեակում (Դանաւսկայա, 3):

1—1

„ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ"-Ի ՀԱՄԱՐ ՀՐԿԱՒՈՐ ԵՆ

ԼՐԱԳՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐ

ԿԱՐԵՒՈՐ ԼՈՒՐԵՐ

Դաշնակիցների օգնութիւնը Հայաստան

Խաղաղութեան յանձնաժողովների գործունէութիւնը

Բոլշեւիկների պարտութիւնը Սալիտակ ծովի մօտ

Լ. Եւանգուլեանը Հայաստանի դիւանագիտական ներկայացուցիչ Վրաստանում

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆ

Նախկին ասիստենտ Բերլինի եւ Մոսկուայի համալսարանների կլինիկաների: Մասնագէտ ներքին հիւանդութիւնների—թոքախտի և սրտի. ընդունելութիւնը՝ իր բժշկարանում և լոյսի ու էլէկտրօբուժական կաբինետում: Հետազօտութիւնը և բժշկութիւնը X ճառագայթներով: Ամէն օր, 9—1 և 5—8 ժամը երեկ. Բեհբուտովսկայա փ., № 23: Հեռ. 7—92: 100—64

ԲԺԻՇԿ

ԳՐ. Յ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

Նախկին ասիստենտ Ժընևի համալսարանի կլինիկաների և պրոֆես. Oltramare-ի վեներական հիւանդութիւնների մասնագիտական բաժանմունքի:

ՆԵՐՔԻՆ և ԿԱՆԱՆՑ հիւանդութիւն. մասնագէտ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ (ՍԻՖԻԼԻՍ, ներարկումն «606»-ի և «914»-ի), ՄԻԶԱՍԵՌԱԿԱՆ (ՀԻՆ և ՆՈՐ ՏՐԻՊԵՐ և նրա կոմպլիկացիաները) և ԿԱՇՈՒԻ ցաւերի:

Էլեկտրաբուժական կաբինետ

Ընդունելութիւնն ամէն օր, առաւ. ժ. 10-ից 1-ը, երեկ. 4-ից 6-ը: Կիրակի օրերը միմիայն ժ. 12-ից 1-ը: Կիրոչնայա, № 11. 100—54

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Յ. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ

(Նախկին Դավոս սանատորիայի ասիստենտ):

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւնների մասնագէտ, թոքերի և սրտի հիւանդ.: Ընդունելութիւնը ամէն օր երեկոյեան ժամը 5—7-ը: Սոլոլակ, Բեհբուտովսկայա 3, հեռ. 16—69: ա. օ.) 100—53

ԹՌՈՒՑԻԿ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

Չ

ՈՋԻՆՉ ՉՍՈՎՈՐԵՑԻՆ...

—

Տպաւորութիւններ

Երբ թերթերում լուր յայտարարուեց, որ մտադրութիւն կայ վրաց պարլամենտը արտակարգ նիստի հրաւիրելու, մեր քաղաքացիները ցնցուեցին և մտատանջութեամբ հարցնում էին իրար՝ ի՞նչ է նշանակում այդ բանը, ի՞նչ նոր դժբախտութիւն է սպառնում Վրաստանին, չլինի՞ թէ կառավարութիւնը սխալ է գտնում իր նախկին գործունէութիւնը, չլինի՞ թէ նա մի որևէ նոր ուղղութիւն է ընդունում,—և ահա զանազան տպաւորէն լուրեր դէս ու դէն էին ֆըռռում օդի մէջ:

Ինձ յաջողուեց ներկայ լինել պարլամենտի արտակարգ վերջին երկու նիստերին և ես ինձ թոյլ կը տամ ծանօթացնել ընթերցողին այն տպաւորութիւնների հետ, որ ես ստացայ հատորների ճառերը լսելուց յետոյ:

Արդէօք կա՞ր մի որևէ նորութիւն այդ նիստերում, փոխուե՞լ են նկատելի կերպով կառավարութեան քաղաքական հայեացքները, արդեօք սովորեցի՞ն մեզ մի որևէ բանի անցեալի դասերը:

Նորը՝ միայն մի բան կար. այդ այն էր, որ այդ նիստերում համեմատաբար հանգիստ կերպով էին քննւում այնպիսի հարցերը, որոնց մասին թեթև ակնարկն անգամ սովորաբար ստեղծում էր պարլամենտում անտանելի տաքացած և լարուած մթնոլորտ: Այս անգամ, շնորհիւ յիշեալ հանգստութեան, օպպոզիցիան, որին անսպասելի կերպով յարեց և վրայ էսէրների ներկայացուցիչ պ. Փորեչկան, կարողացաւ արտայայտել բաւականի մանրամասնօրէն: Օպպոզիցիային յաջողուեց առաջ բերել մի շարք փաստեր, սպանիչ իրենց պերճախօսութեամբ: Այդ փաստերը հաստատում էին թէ Վրաստանի արտաքին քաղաքականութեան սխալ լինելը և թէ վրաց կառավարութեան անթոյլատրելի ազգայնական ուղղութիւնը պետական ներքին կեանքի հարցերում:

Աւա՜ղ... այդ էր միայն նորութիւնը, (բայց ոչ մեզ, հայերիս համար), իսկ բոլոր միւսածը—հինն էր. նոյն գեղեցիկ, ճոճուն բառերը ղեկավարող կուսակցութեան կողմից. բառեր, որոնց բոլորովին չէր համապատասխանում նրանց իրական բովանդակութիւնը, ինքնաքննութեան նոյն բացակայութիւնը և նոյն ինքնաարդարացումը իրենց անհիմն կերպով ստեղծուած օրէնքների վրայ, և նոյն յամառ չցանկանալը ի հաշիւ առնել իրականութեան դառն փաստերը:

Պարլամենտի անդամները անկեղծօրէն ձգտում էին ըմբռնել և հասկանալ, թէ ի՞նչպէս կարող էր պատահել այն տխուր երևոյթը, որ աչքի է ընկնում. այն է՝ Վրաստանի մեկուսութիւնը: Որովհետև անկարելի է հերքել, որ Վրաստանը, այն Վրաստանը, որն անդադար ոյնդում էր, և հիմա էլ շարունակում է պնդել իր խաղաղասիրութիւնը Վրաստանը, ղեկավարուող առաջադիմական կուսակցութեամբ, իր դրօշակի վրայ այնքան գեղեցիկ բառեր ունեցող՝ ազատութիւ-

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Թիֆլիս, 9 մարտի

ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ „ՊԱՇՏՊԱՆՆԵՐԸ",

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը կրկին նստել է իր սովորական ձիու վրայ՝ հայ աշխատաւորութեան շահերի պաշտպանութեան համար շանթ ու կայծակ է նետում իր բոլոր հակառակորդների վրայ, հայ «ազգայինների», հայ «կեղծ ժողովրդասէրների» վրայ, երևի համոզուած լինելով, որ արդարն ու ճշմարիտը ինքն է միայն և այլևս ոչ ոք:

«Յառաջ»-ն իր մարտի 7-ի համարում զետեղուած խմբագրականում շօշափելով այս նիւթը, խորհուրդ է տալիս հայ աշխատաւորութեանը լաւ հասկանալ իր ներկայ դրութեան ճգնաժամային լրջութիւնը և հեռու մնալ, միանգամայն մէկուսանալ, հեռանալ հայ «ժողովրդասէր բուրժուազիայից» և «ազգայիններից», որոնք շնորհիւ իրենց խորամանկութեան աշխատում են կամուրջ ձգել երկու կողմերը բաժանող անդունդի վրայ:

Եւ ահա այստեղ հանդէս է գալիս Դաշնակցութիւն կուսակցութեան տխուր և անմխիթարելի վիճակի ամբողջ անհեթեթութիւնը: Մի կուսակցութեան, որը ծնունդ առաւ հայ ժողովրդի կեանքի ամենադաժան օրերին, որպէս բովանդակ հայութեան ամենաէական շահերի և դէթ նրա ֆիզիքական գոյութեան պաշտպան մի ույժ, այսինքն որպէս զուտ ազգային մի կազմակերպութիւն, բայց որը ժամանակի ընթացքում իր անորոշ դարձած դէմքի վրայ քաշեց էլ աւելի անորոշ և իր բնական էութեանը միանգամայն անհամապատասխան սոցիալիստական կազմակերպութեան դիմակը:

Եւ որովհետև դեռ այն ժամանակուանից, երբ Դաշնակցութիւնը միայն ազգային կուսակցութիւն էր, նրա կազմի մէջ կային և մնացին բազմաթիւ այնպիսի տարրեր, որոնք ամենևին չէին հանդուրժում սոցիալիստական գաղափարը, իսկ յետագայում այդ կուսակցութեան շարքերը մտան այնպիսի տարրեր, որոնք չէին հանդուրժում ազգային գաղափարը, այդ պատճառով Դաշնակցութիւնը դարձաւ մի այնպիսի խառնուրդ տարբեր հոսանքների և տարրերի, այնպիսի խայտաբղէտ և բազմագոյն մի կազմակերպութիւն, որ այլ ևս դժուար էր և անհնարին համարել նրան քաղաքական կուսակցութիւն, քանի որ նա այն օրից կորցրեց իր որոշ դէմքն ու ուղղութիւնը, երբ ընդունեց իր շարքերը բոլոր նրանց, որոնք շատ անգամ ոչ միայն չէին ըմբռնում Դաշնակցութեան ծրագիրն ու գործելակերպը, այլև չէին ընդունում այն, բայց մտել էին նրա շարքերը ինչ-ինչ տարբեր միտումներով:

Եւ դառնալով կազմակերպութիւն, Դաշնակցութիւնը համարեց իրեն հայ ժողովրդի տէր և տնօրէնը, նրա վիճակի մասին հոգ տանողը, նրա անթիւ-անհամար ցաւերին դարման անողը:

Բայց ում յայտնի չէ, թէ ինչպէս «դարմանեց» նա հայի վէրքերը, ում յայտնի չէ, թէ ինչպէս «տնօրինեց» նա բովանդակ հայութեան բաղդն ու վիճակը:

Այժմ նա արդէն հրաժարւում է յայտարարել իրեն հայ ժողովրդի պաշտպան, որովհետև այդ է պահանջում նրանից նրա սոցիալիստական կեղծաւոր դիմակը: Նա յայտնում է, որ ինքը միայն հայ «աշխատաւորութեան» շահերի պաշտպանն է: Բայց ում յայտնի չէ, թէ ինչպէս տարիների ընթացքում նա ամենաանխիղճ կերպով շահագործում էր հայ աշխատաւորութեանը, ում յայտնի չէ, թէ ինչպէս նա բազմաթիւ «ազգասիրական» ձեռնարկութիւններ սկսելու անհրաժեշտութեան քողի տակ խոշոր գումարներ և այլ հարստութիւններ էր կորզում ոչ միայն հայ բուրժուազիայից, այլ և իր սիրած ու փայփայած, իր «պաշտպանած» հայ աշխատաւորութեան գրպաններից:

Հարկաւոր չէ ուրանալ ճշմարտութիւնը: Այդ մեզ պատիւ չի բերում: Այդ չի փրկում մեզ նեղ ու անելանելի դրութեան մէջ ընկնելու անխուսափելիութիւնից, եթէ մեր բռնած ընթացքը տանից այն էլ ընդհանրապէս տանում է մեզ դէպի կատարեալ խայտառակութիւնը:

Եւ այդ է Դաշնակցութեան ճանապարհը: Նա տեսնում է իր գործը: Դարձեալ մի քանի ժամանակ, գուցէ մի քանի տարի և ամբողջ հայութիւնը կը տեսնի թէ ինչ այլանդակ զաւակ էր ծնել նա իր կեանքի ամենասոսկալի օրերին, երբ հայ ժողովրդի ամբողջ գոյութեան վրայ դրուած էր մի մեծ և սպառնալից հարցական նշան:

Եւ ում համար է գաղտնիք այն իրողութիւնը, որ այժմ Դաշնակցութեան ամբողջ «հմայքը» հիմնուած է լոկ նրա «հերոսական» հայդուկ-ֆիդայական խմբերի վրայ իրենց «փայլուն» խմբապետներով հանդերձ, որոնք ահաբեկելով խեղճ ու կրակ հայ գիւղացուն և նոյն հայ աշխատաւորին, ձեռք են բերում նրա «համակրանքը» և պարծենում նրանց և իր մէջ եղած սերտ և ամուր բարոյական-անտեսական կապերով:

Ահա այս է իրողութիւնը:

Տառերն են տեսնում այս և ըմբռնում են իրերի և ույժերի իսկական դրութիւնը: Բայց կը գայ օրը, և այն ժամանակ բոլորն էլ կը հասկանան իրենց սխալներն ու ցոյց կը տան ազգակործան այդ կազմակերպութեանը իր արարքներին արժանի և համապատասխան տեղը:

Խնդում է նա, ով վերջինն է խնդում:

Չմոռանանք այս բանը երբէք:

ամենքի համար, եղբայրութիւն ամենքի համար, հաւասարութիւն ամենքի համար, որ այդ Վրաստանը այժմ միանգամայն մեկուսացած է և շրջապատուած արտաքին թշնամիներով՝ ունի և ներքին թշնամիներ: Հազիւ վերջանում է մի պատերազմը, անմիջապէս բռնկւում է նորը, հազիւ կառավարութիւնը կարողանում է ճնշել ապստամբութիւնը մի տեղում, սկսւում է նոր ապստամբութիւն երկրի մի ուրիշ մասում... Եւ մարդ ձգտում է պարզելու այդ բոլոր երևոյթների պատճառները: Թէպէտ մեզ համար, Վրաստանում ապրողների, կրքերի այդ փոթորկալից ժամանակում, դժուար է անաչառ լինել, սակայն յամենայն դէպս այդ բանը կարելի է և հարկաւոր է անել: Եւ երբ աշխատում ես մօտենալ հարցին անկողմնապահ կերպով՝ մի անգամից մի շարք տարակուսանքների ես հանդիպում: Օրինակ, կարդում ես յարգելի Ե. Գեգեչկորիի բազմաթիւ շրջաբերականները պատահած պատերազմների մասին և ուղղակի զարմացած ես մնում, չհասկանալով թէ ինչ է նշանակում այդ. այստեղ նենգամիտ հարևաններ, այնտեղ նենգամիտ հակայեղափոխականներ, իսկ աւելի հեռու՝ էլի աւելի խորամանկ սաճրիկներ այլն այլն: Եւ մարդ ակամայից սկսում է մտածել՝ արդեօք մենք չենք սխալւում: Լաւագոյն համարել մի միայն մեզ, իսկ բոլոր մնացածներին հաշուել աղէտք մարդիկ, արդեօք այդ չի՞ նշանակում չափազանց «պարզ» նայել գործին, արդեօք այդ ապացոյց չէ՞ ծայր ինքնախաբէութեան: Ցաւոր բան է, եթէ մեր կառավարութիւնը բռնաբռում է անցքերը, ընկնելով ինքնախաբէութեան ազդեցութեան տակ՝ այդ կլինէր պարզ ապացոյց երևոյթների ողբերգական անհասկացողութեան: Իրեն արդարացնել նրանով, որ հարևանները յարձակւում են մեզ վրայ, որովհետև նրանք «նենգամիտ» են, այդ կը նշանակէր չյանկանալ, կամ, որն աւելի վատ է՝ չկարողանալ խորապէս թափանցել անցքերի իսկական պատճառների մէջ և ուրեմն, չկարողանալ նրանց չէզոքացնել և ապագայում նրանց առաջն առնել վերջնականապէս: Յիշւում է նոր վերջացած այդ վրաց-հայկական պատերազմը: Դեռ չի հասել ժամանակը այդ պատերազմի մանրամասն և անկողմնակալ քննութիւն անելու. բայց ընդունենք պայմանով որ պատերազմը սկսուել է այնպէս, ինչպէս դա նկարագրում է վրաց կառավարութիւնը, այսինքն՝ որ հայ կանոնաւոր զօրքի բանակներն ու գինուորները առաջացրին գիւղացիների ապստամբութիւնը, ցանկանալով օգտուել դրանից իբրև առիթից Վրաստանի վրայ անսպասելի յարձակումն կատարելու համար: Կրկնում եմ՝ չեմ ասում, որ անցքերը այդպէս են պատահել, ինչպէս պատմում է վրաց կառավարութիւնը, բայց մի հարց եմ ուզում դնել. եթէ բոլորը այդպէս էլ լինէր, այդ պայմաններում վրաց կառավարութիւնը կարող է արդեօք իրենից որոշ և խոշոր պատասխանատւութիւնը վերացած համարել: Կարծում եմ՝ ոչ, չի կարող...

Որքան որ նենգամիտ և վատ էլ լինի հարևանը, նենգութեան սերմերը ճոխ կերպով կարող են աճել միայն յարմար հողի վրայ: Հետաքրքրական կը լինէր իմանալ՝ արդեօք պիտի՞ք է վրաց պետութեան համար, թէ ինչպէս կարողացաւ յաջողութիւն ունենալ հայերի, այդպէս կոչուած, «նենգամիտ» քաղաքականութիւնը: Միթէ պարզ չէ, որ եթէ վիճելի շրջանների ժողովուրդի հետ լաւ վարուէին, եթէ նրան չնեղացնէին, չկողոպտէին, չբռնադատէին՝ այն ժամանակ միանգամայն անկարող էր պատահել այն, ինչ որ եղաւ: Եթէ այդ ժողովրդի համար ստեղծուած լինէին՝ չեմ ասում «լաւ», այլ կասեմ տանելի պայմանները, այն դէպքում ոչ միայն հայ սպաները, այլ ոչ ոք չէր կարողանայ համոզել խաղաղ գիւղացիներին զէնքի դիմել Մայր-Հայաստանի հետ աւելի շուտ միանալու համար:

Եւ մի նկատողութիւն, որն արել էր՝ դժբախտաբար լաւ չպարզելով իր միտքը՝ պարլամենտի անդամներից մէկը, այն է, որ կառավարութիւնը ուղարկում է գաւառները անյաջող մարդիկ. այն նկատողութիւնն ըստ էութեան ճիշտ է և շատ բան է պարզաբանում:

Հին Բարեկամ

(Վերջը միւս անգամ)

ԴԻՒՑԱԶՆ ԱԲԷԼԵԱՆ

Այսօր Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ տօնուելու է մայրենի բեմի բարգաւաճման ու անսասան պահպանութեան կենսաբար արմատ դերասան Աբէլեանի XXXV ամեայ պայծառ յոբելեանը:

Երեսունհինգ ձիգ տարիներ Աբէլեանը Մելքոմենի թատրոնում ոչ միայն եղել է մի քուրմ, այլ և այդ տաճարի հոյակապ կամարների հզօր սիւնը:

Դերասան Աբէլեանը ոչ միայն տաղանդաւոր արտիստ է, այլ և կոչումաւոր արուեստագէտ:

Եւ երբ Աստուածային շնորհի հետ կայ և կոչում և տոկունութիւն, անհերքելի է, որ այդպիսի գործունէութիւնը թէ բեղմնաւոր պիտի լինի և թէ օգտակար:

Երեսունհինգ շարան-շարան տարիների ընթացքում ոչ բուքը, ոչ բորանը չկարողացան սառեցնել ու վհատեցնել Աբէլեանին իր ընդմիշտ ընտրած բեմից, աւելացնում եմ՝ հայ բեմից:

Երեսունհինգ տարի տառապել է տաղանդաւոր Աբէլեանը հայի ժայռ անտարբերութիւնից, շըրջապատից. էլ չեմ ասում քաղցից, ցրտից: Բայց երբէք, երբէք նրա հզօր ձեռքը ոչ սասել է և ոչ դողացել բարձր ու վեհ պահելու այն գեղանի սրբազան դրօշակը, որի վրայ դրոշմուած է սէրն ու գեղեցիկը:

Եւ այդ սրբազան դրօշակի տակ Աբէլեանը երեսունհինգ տարի է, մի կողմից հաւաքում է իրեն աշակերտներ, միւս կողմից՝ արդէն հասունութեան հասցրած՝ հանդէս հանում նրանց:

Աբէլեանը մայրանդ արուեստագէտ է և հրաշքներ է գործել իր ասպարէզում:

Եւ երբ ես յետ եմ նահանջում և հասնում հերոս Աբէլեանի սկզբնական տարիներին, երեսունհինգ տարի սրանից առաջ, և ապա քայլ առ քայլ գալիս մինչև այսօր նրա դափնեկայ պսակին,—տեսնում եմ այն մեծ, շատ մեծ արդիւնքը, որ տուել է Աբէլեանը մայրենի բեմին:

Հայ բեմի ոսկեդարեան շրջանին, երբ Ադամեանը, իբրև անդուգական արտիստ, հմայել էր ամենքին, սկսեցին հայկական հորիզոնի վրայ պէծին-պէծին տալ մի քանի շատ նուաղ, հազիւ հասարակ աչքերով նշմարելի աստղեր: Սակայն նրանցից քչերը մնացին հորիզոնի վրայ: Օր-օրի վրայ սկսեցին պայծառանալ մի քանիսը, բայց մնալով դարձեալ աննշմարելի շատերին: Աբէլեանը, իբրև կոչումաւոր, աստուածատուր իր տաղանդը բեղմնաւորեց շնորհիւ իր տոկուն աշխատանքի և գիտակից հզօր կամքի:

Աբէլեանի հետ զուգընթաց ընթանում էր և կոչումաւոր մի այլ դերասան, հանգուցեալ Պետրոսեանը: Սակայն Պետրոսեանին պակասում էր տաղանդը: Շնորհիւ իր չարքաշ աշխատանքի, Պետրոսեանը, համարեա, երբէք չէր փչացնում քաշանձնած դերը, միշտ էլ կատարում էր բարեխղճաբար, մանաւանդ մեքումից դուրս էր Պետրոսեանի գրիմը: Մինչդեռ Աբէլեանը յաճախ, նոյնիսկ շատ յաճախ անպաճոյճ էր դէպի արտաքինը, բայց միշտ էլ, համարեա թէ միշտ, գրաւում էր լսողին. գիտողին:

Ով տեսել է Իւժին-Սումբաթովին իր ստեղծագործ «Դաւաճանութիւն» պիէսում Օթարբէկին և ով տեսել Աբէլեանին, նա կարող է առանց եղճահարուելու ասել, որ Աբէլեան-Օթարբէկը ամբողջ գլխով բարձր է Իւժին-Օթարբէկից:

Շիրվանզադէի պիէսներում Աբէլեանը անգուգական է, Աբէլեանը հրաշալի է:

Դայց ձիլ է Աբէլեանը, ձիլ է այդ տաղանդը, որ այնքան սրտաուչ, այնքա՜ն-այնքա՜ն բնական բացականչում է—«պատառ-պատառ կանեմ, հում-հում կուտեմ»...

Մեր օրերում գուցէ շատերին տարօրինակ կը թուայ, որ ես աւելի շատ յետ նահանջեմ և որոնեմ այն արմատը, որից բուսել, արկինք է բարձրացել հերոս Աբէլեանը: Ճիշտ է, ժամանակակից դիմոկրատիան չէ ընդունում արեան ազնուութիւն, ուրիշ խօսքերով կուլտուրան: Չէ ընդունում 'արմատ, հիմք, այլ սոսկ պատահականին, հօտային դանդուած ու աւազի վրայ կուլտուրա չը դաւանողների ույժ, սակայն ես մեծ նշանակութիւն եմ տալիս կուլտուրային: Եւ ահա այդ հիման վրայ իմ հետազօտութիւնների արդիւնքը այսօրուայ յոբելեարին կամենում եմ հրապարակ հանել:

Աբէլեանի պապը (Սամուէլ) ղարաբաղցի է, Դիզակի Ջոր գիւղից: Նշանաւոր օճճբէ, այսինքն՝ երգ յօրինող, աշուղ, ճարտասան, հռետոր: Քաղաքական մի յանցանքի պատճառու փախչում Շիրվան: Այստեղ շնորհիւ իր տաղանդի Սամուէլ-շահիրը գրաւում է Շիրվանի խանի ուշադրութիւնը, նշանակւում է նրան մի քանի գիւղերի վրայ տարգա (տանուտէր) և տալիս է սրան բարձր հասակի, պարթև կազմուածքի համար Եռկար-Բալա մականունը: Երկար Բալան ամուսնանում է Խանիշէն (Շամախու մօտ): Դավկիչի օրով մի քանի ծառայութիւններ է անում սրան, տեղափոխւում Ղուբա և Թիքերի բորբոքումից այնտեղ էլ փախճանւում, թողնելով մի տղայ՝ Յարութիւն և մի աղջիկ: Սամուէլ (Երկար-Բալան) թաղւում է Սաղիանում:

Ահա այս Յարութիւնը ունենում է չորս տղայ և մի աղջիկ: Տղերքն են՝ Պաւէլ (հանգուցեալ), Ներսէս, Ալէքսանդր և Յովհաննէս: Հանգուցեալ Պաւէլն մեծ հօր նման շահիր է լինում, ճարտասան, որ նոյնիսկ Ազատնիստանի խանին ճառէ սասում, ժողովում է իր պապի երգերը, գրի անցկացնում:

Ներսէսը այժմ Թիֆլիսում մեր ազգ.- հասարակ. գործիչ Գրիգոր Արծրունին իր քարուանսարան ծախսելուց յետոյ ալ. Ներսէսին, Րաֆֆուն և Գ. Միրզոյեանին տուաւ իր «Մշակ»-ը: Գ. Ներսէս Աբէլեանը հօվանի է եղել թէ իր եղբայրներին և թէ Շիրվանզադէին, որ իր մօրաքրոջ որդին է:

Ալէքսանդրը յայտնի դրամատուրգ Ալէքսանդր Աբէլեանն է:

Իսկ Յովհաննէսը սրանց կրտսեր եղբայրը, այսօրուայ յոբելեար, մեր թանկագին արուեստագէտ Աբէլեանն է:

Սրանց հայրը՝ հանգուցեալ Յարութիւնը նշանաւոր Սաւաթէլ վարժապետի աշակերտն է եղել, ապրել է Դաղստանում և հօր ծննդավայրի հետ սերնչութիւնը պահպանել է, շարունակ Ղարաբաղից մեթեր, մանաւանդ Ջրագացի քարեր արտահանելով: Ղուբումն էլ տարրնի պլանտացիաներ է ունեցել: Բնաւորութեամբ բարեխաշտ, Սաղմոսն ու Նարեկը միշտ ծոցին, թէ տանը թէ ճանապարհին: Խելացի, սիրուած ազգականներից և ժողովրդից, ազնիւ, տոկուն, աշխատասէր, արհեստով փերձակ: Բոյրը նոյնպէս դրպէտ և օժտուած եղբօր արժանաւորութիւններով: Տանը պահել են Ղարաբաղի բարբառը:

Աբէլեան եղբայրներին մօտ ճանաչողները անշուշտ կը գտնեն այդ բոլոր յատկութիւնները և նրանց մէջ:

Մօր կողմից յոբելեար Աբէլեանը շիրվանցի, որի մեծ հայրը դարձեալ ղարաբաղցի Հայրապետ Բաբախանեանը, Լէօի հօր հօրեղբոր տղան: Աբէլեաններին տատը շատ գեղեցիկ է եղել և անուանւում Գոզալ: Այնպէս որ Աբէլեանները Շամախում կոչւում են Գոզալի թոռներ: Հայրապետ Բաբախանեանենց կենսունակ, զուարթ, զգացմունքներով լի դերձակ է եղել, որ ունեցել է մէկ տղայ և չորս աղջիկ. մէկը Մարիամ—Աբէլեանի մայրը, միւսը Սոնա՝ Շիրվանզադէի մայրը: Սրանց մեծ մայրը Մարգարիտ:

Ուրեմն Աբէլեան տաղանդաւոր եղբայրները, սրանց մօրաքրոջ որդի դրամատուրգ Շիրվանզադէն և պատմաբան-վիպասան Լէօն ազգականներ են, ժառանգած իրենց պապերի ձիրքը, որ այնքան հաբողաւ էլ արձանագրում են թէ իրենց պիէսներով, թէ վէպերով և թէ խաղով:

Աբէլեանները և նրանց հետ Շիրվանզադէնք Շամախուց տեղափոխուել են Բագու մեծ երկրաշարժից յետոյ: Յոբելեար Աբէլեանը սկզբնական ուսումը ստացել է Շամախի, միջնակարգը՝ Բագուայ գիմնազիայում:

Աբէլեանը սրբուած է և հարազատ ոչ միայն թիֆլիսեցիներին, բագուեցիներին, ղարաբաղցիներին, այլ ամէն տեղ, ուր նա եղել է զաստրօլներով:

Երկարակեցութիւն Յոբելեար Աբէլեանին և ույժ Հայաստանում սահմանելու սեղմնի կազմելու մշտական խումբ և կառուցանելու թատրոն:

Տ. Նազարեան

Քաղաքացիներ, անդամագրուեցէք Հայ Ժողովրդական Կուսակցութեան: Անդամագրուել կարելի է կուսակցութեան բիւրոյում՝ Головинский пр. № 25, ամէն օր ժամը 10-ից մինչև 2-ը:

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հաղորդակցութիւն Ռոստովի հետ

«Зак. Сл.» թերթը հաղորդում է.—Վլադիկավկազի և Ռոստովի մէջ արդէն սկսուած է կանոնաւոր երկաթուղային հաղորդակցութիւն, արդէն մասամբ գործում է հեռագիրը, իսկ մնացած հեռագրական աշխատանքները արդէն վերջանալու մօտ են: Ռոստովում մեծ քանակութեամբ ամբարուած են պոստային թղթակցութիւններ, որոնք զանազան տեղերից և զանազան ժամանակներ ուղարկուել են Հիւսիսային Կովկաս: Այդպէս՝ Վլադիկավկազցիները նամակներ են ստանում Կիևից, Ուկրայինայի զանազան քաղաքներից և Ղրիմից, որոնց վրայ պոստային կնքադրոշմներ կան 1918 թ. բոլոր ամիսներով: Վլադիկավկազում արդէն վաճառւում են Ռոստովի և Կուբանի լրագիրները:

ՃԱՆԱՊԱՐՀ ԴԷՊԻ ԲԱԳՈՒ

«Зак. Сл.»-ն գրում է.—Վլադիկավկազի և Գրոզնայի մէջ երկաթուղային երթևեկութիւնը կանոնաւոր է, սակայն Պետրովսկի և Բագուի ճանապարհները դեռ երկար ժամանակ չի ուղղուիլ: Չեչնայի Վեդենի շրջանի տերրիտորիայի վրայ՝ Գուդերմես և Խասաւ-Իւրտի մէջ, երկաթուղու ճանապարհը այնպէս է փչացած, որ չի կարելի ճանաչել, թէ մի ժամանակ այդտեղ գոյութիւն է ունեցել երկաթուղագիծ: Երկաթուղագծերը, փայտերը, կամուրջների նիւթերը, հեռագրական սիւները և թելերը յափշտակուած են ազգաբնակութեան կողմից:

Երկաթուղու վարչութիւնը յատուկ բանուորական խումբ է պատրաստում ճանապարհները ուղղելու համար: Ենթադրում են աշխատանքները սկսել միաժամանակ երկու ուղղութեամբ էլ թէ Գրոզնայի և թէ Խասաւ-Իւրտի կողմից: Վլադիկավկազում ստացուած տեղեկութեան համաձայն, Պետրովսկում արդէն կան մեծ քանակութեամբ նիւթեր և գործիքներ: Այնտեղ կայ նաև մեծ քանակութեամբ շարժական կազմ:

ՏՕՈՒՆՍԵՆԴԸ՝ ԿՈՒՏ-ԷԼ-ԱՄԱՐԸ ՅԱՆՁՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս Ռէյտերի գործակալութիւնը հաղորդում է, գեներալ Տօունսենդը իր ճառի մէջ Լոնդոնում յայտնեց, թէ նա ամեն կերպ աշխատել է իրեն յանձնարարած պարտաւորութիւնները կատարել և թէ իր փոքրաթիւ զօրամասը ոչ թէ անձնատուր եղաւ թշնամու ճնշման տակ, այլ սովը միայն ստիպեց անձնատուր լինելու: Նա իրեն մեղաւոր չէ համարում և պաշտօնական քննութիւնը ոչ մի յանցանք չգտաւ նրա կարգադրութիւնների մէջ:

ԱՆԳԼԻԱ ՆԵՐՄՈՒԾՈՒԱԾ ԵՒ ԱՐՏԱՀԱՆՈՒԱԾԸ

Այս տարուայ յունուար ամսին Անգլիա ներմուծուածը աւելի է 35,522,282 ֆունտ, արտահանուածը 5,677,000 ֆունտ քան 1918 թ. յունուար ամսուայ ներմուծուածը և արտահանուածը:

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

«Թանը» հաղորդում է, որ Ուկրայնայի խորհուրդները ընդունեցին Դաշնակիցների հրաւէրը՝ խորհրդակցել նրանց հետ, բայց գերադասում են Պարիզը Պրինկեպոյին և խնդրում են խորհրդակցութիւնը կազմել ոչ վաղ, քան փետրուարի 10-ը։

ՎԼԱԴԻԿԱՒԿԱԶՈՒՄ

Թերեքի և Դաղստանի շրջանների գլխաւոր կառավարիչ գեն. Լեախովը, որը նշանակուած էր Կամաւորական բանակի հրամանատարութեան կողմից, Ձեչնայի կառավարութիւնը յանձնեց գեներալ Ալիևին և նրան օգնական նշանակեց Նալչինսկի շրջանի ինքնակալութեան նախկին կառավարիչ պոլկ. Կլիժբիևին։ Կաբարդայի կառավարիչ նշանակուած է գեն. Բիկովիչ-Չերկասսկի։ Ինգուշեթիայի կառավարիչ պէտք է նշանակուէր գեն. Մալսագովը, բայց վերջինիս հրաժարման պատճառով, ինգուշները խնդրեցին նշանակել գեն. Ցեոգոևին, բայց այդ խնդիրը մերժուեց։ Գեն. Լեախովը յայտնեց, թէ Ցեոգոևը պէտք է վերադառնայ Պետրոգրադ։ Դաղստանի կառավարիչ [illegible] գրւում է նշանակել [illegible] Նուխ-Բէն-Տարկովսկուն։

Վլադիկաւկազում, Ազատութեան հրապարակի վրայ, երկու օր շարունակ, միմիայն շապկով կախուած էին երեք հոգի։ Կախաղանի վրայ կար մի գրութիւն, որով յայտնում էր թէ կախուածները կողոպտիչներ են։

Կ. ՊՈԼՍԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԻ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ

«Stamboul»-ը հաղորդում է, թէ բարձրագոյն ոստիկանութիւնը որոշել է զինաթափ անել Կ. Պոլսի բնակիչներին, յիշեցնելով թէ այդ միջոցը գործադրեց սրանից տարի առաջ «Միութիւն և Յառաջդիմութիւն» կոմիտէն միայն, բացառապէս ոչ-մուսուլման ազգաբնակութեան վերաբերութեամբ։ Ներկայումս, գրում է «Stamboul»-ը, շատ քիչ մուսուլմաններ են մնացել, որոնք հրացէնք ունեն և այս անգամ այս միջոցը կը լինի ընդհանուր։

ՈՒՐ Է ԹԱԳՆՈՒԱԾ ԷՆՈՒԵՐԸ

«Stamdoul»-ի յունուարի 28-ի համարի մէջ տպուած է.—Համաձայն հաւատալի անձնաւորութիւնից ստացուած տեղեկութեան, որը նորերս եկել է Անդրկովկասից, Էնուեր փաշան գտնւում է ոչ թէ Գերմանիայում, այլ Կովկասում։

ՎԵՆԻԶԵԼՈՍԸ ԵՒ ՆՈՒԲԱՐ ՓԱՇԱՆ

Պարիզից «Journ. d'Or.» թերթին հաղորդում են.— Վենիզելոսի և Նուբար փաշայի մէջ բոլոր հարցերի վերաբերութեամբ համաձայնութիւն կայացաւ։ Յունուար ամսուայ ընթացքում նրանք շատ անգամ խորհրդակցութիւն ունեցան երկու ազգերի ընդհանուր հարցերի վերաբերութեամբ։

Մ. ԳՈՐԿԻՆ ԼՈՆԴՈՆՈՒՄ

Խորհրդային խաղաղարար դելեգացիայի նախագահ Մ. Գորկին Լոնդոն համնելով ընդունուեց Լլոյդ-Ջորջի կողմից, որը յայտնեց թէ ռուսական խնդիրը կը վճռուի մօտակայ ապագայում և թէ խօսք անգամ չի կարող լինել անգլիական նաւատորմիղի զինուած միջամտութեան մասին ռուսական գործերի մէջ։

ԼԵՒՈՆ ԵՒԱՆԳՈՒԼԵԱՆԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄԸ

Հայաստանի հանրապետութեան դիւանագիտական ներկայացուցիչ Վրաստանի կառավարութեան կից նշանակուել է Լեւոն Եւանգուլեան, որը ճանաչուել է նաև վրաց կառավարութեան կողմից։

ՊՈՍՏԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԼՈՆԴՈՆԻ ԵՒ ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Թեհրանում հրատարակուող „Ռաադ“ թերթը գրում է. «Ինչպէս մեզ հաղորդում են, Թեհրանի անգլիական միսիան, համաձայն Շահի մի քանի կրկնումների, միջնորդել է իր կառավարութեան առաջ և այդ միջնորդութեան համաձայն բացուած է Լոնդոնի, Հիւսիսային Պարսկաստանի և Թեհրանի մէջ պոստային հաղորդակցութիւն։

ՌՈՒՄԻՆԻԱՅԻ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Համաձայն Ռումինիայի հաշուի, կենտրոնական պետութիւնները պարտական են նուած պատերազմի պատճառած վնասների համար 1,140 միլիոն, իսկ Ռուսաստանին—160 միլ.։

ՆՈՐ ԱԷՐՈՊԼԱՆ

Պարիզ. Բժիշկ Ռատէնը հնարել է աէրոպլանի նոր շարժիչ, որը հիմնուած է տուրբինի սկզբունքի վրայ և որը կարող է կատարել մի րոպէում 3,000 շրջան և բարձրանալ շատ վեր։ Պարիզից մինչև Ալժիրիա կարող է անցնել 5 ժամում, Կ. Պոլիս 8 և Գահիրէ 11 ժամում։

ՎՆԱՍՆԵՐԻ ՊԱՀԱՆՋԸ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆԻՑ

Հանրութեան պալատում Բինեկը հարց տուեց, թէ կառավարութիւնը իրաւունք ունի՞ պահանջել Տաճկաստանից փոխհատուցում այն վնասների, որպիսին նա պատճառել է գերիներին, այլ և գերութեան մէջ [illegible] բնտանիքների համար։ Բոնար-Լոուն պատասխանեց. Մենք կը վերցնենք Տաճկաստանից այն բոլորը, ինչ որ պէտք է, որպէս և բոլոր թշնամի պետութիւններից։

Ջրանցք Միջերկրական ծովից մինչև Պարսից ծոցը

«Թայմսին» կցուած յաւելուածում տեղեկութիւն է տպուած Միջերկրական ծովից մինչև Պարսկական ծոցը ջրանցք շինելու ծրագրի մասին, որը կը միացնի Ալեքսանդրեթայի հարաւ Սուէդից, կանցնի Ռոլադիայից մինչև Անտաքիի, այնտեղից ջրանցքով Հալէպի մօտով մինչև Եփրատ, որի հետ կը միանայ Թալաթում։ Նրա երկարութիւնը կը լինի 960 մղոն։ Այդ ծրագրի հեղինակ Գուստաւ Դոփուսին այդ ծրագրի մանրամասնութեան մշակումը յանձնուած էր նրան դեռ չորս տարի առաջ Բրիւսելում, գերմանացիների գրաւման ժամանակ։

Հրավառութիւն խաղաղութեան պայմանագրի ստորագրութեան օրը

Հանրութեան պալատը հաւանութիւն տուեց խաղաղութեան պայմանագրի ստորագրութիւնը տօնել հրավառութեամբ։

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Անգլիական միսիայի առաջարկը.—Անգլիական միսիայի առաջարկութիւնը՝ ամբողջ Անդրկովկասեան երկաթուղու համար մի կենտրոնական կոմիտէ հիմնելու մասին, յատուկ մարդու միջոցով ուղարկուել էր Հայաստանի կառավարութեան, բայց ձիւների պատճառով ճանապարհները խանգարուած լինելով պատասխանն ուշացել էր։ Այդ մասին մարտի 7-ի երեկոյեան հայկական պատուիրակութիւնը ուղղակի հեռագրաթելով հաղորդեց Հայաստանի մինիստր-նախագահի պաշտօնակատար Ալ. Խատիսեանին։ Հաւանօրէն Հայաստանի կառավարութեան կողմից կը լինի դրական պատասխան։ Երկաթուղային կենտրոնական կոմիտէն հիմնւում է ամբողջ Անդրկովկասի երկաթուղու ուղղակի հաղորդակցութիւնը վերականգնելու և տրանզիտի խնդիրը կանոնաւորելու համար։

◆ **Հայկական պատուիրակութեան դիմումը.**—Հայկական պատուիրակութիւնը դիմել է Հայաստանի զինուորական նախարարին և խնդրել՝ բաւարարել Թիֆլիսում մնացած Հայաստանի ծառայութեան մէջ գտնուող սպաների և զինուորների պահանջները, ինչպէսին օրինակ հանդերձանքի և միսիայի պահանջք և ուրիշներ։

◆ **Հայ-վրացական կոնֆերանսի որոշումները.**—Վերջնականապէս ստորագրելու համար ներկայումս խմբագրւում է հայ-վրացական կոնֆերանսի որոշումները։

◆ **Հայկական միսիայի վերականգնումը Նեսեանով.**—Հայկական միսիայի վերականգնումով այն մի շարք ընթացիկ հարցերը, որոնք վարում է հայկական խաղաղարար պատուիրակութիւնը բնականաբար անցնում է նորից միսիայի տնօրինութեանը։

◆ **Փաստաթղթերի եւ գործերի յանձնումը.**—Վրաստանի արտաքին գործերի մինիստր Ե. Պ. Գեգեչկորին հաղորդել է Վրաստանի բոլոր մինիստրներին, որ հարևան հանրապետութիւնների ներկայացուցիչների խորհրդակցութեան որոշման համաձայն, բոլոր գործերը և փաստաթղթերը, որ վերաբերում են անվիճելի տերրիտորիաներին, պէտք է յանձնել ըստ պատկանելոյն։

◆ **Երկու միլիոնի պահանջ.**—Ռուսսական բանկի Սոչիի շրջանի գործակալները վրաց կառավարութիւնից պահանջել են 2 միլիոն ռ., որպէսի գումարը Սև-ծովեան երկաթուղու վարչութիւնը պարտ է վերոյիշեալ բանկին, իսկ այժմ այդ երկաթուղին վրաց կառավարութեան տնօրինութեան տակ է անցել։

◆ **Գողութիւն.**—Մարտի 6-ին երեկ. ժամը 5-ին Միքայէլեան փող. № 114 տանն ապրող Իւ. Բերոյի բնակարանից գողացուել է 16,800 ռ. զանազան իրեր և դրամ։

◆ **Կողոպուտ.**—Մարտի 7-ին երեկ. ժամը 9-ին մի քանի զինուած անյայտ չարագործներ մտնելով Թիֆ. Դոչչիլիձէի բնակարանը (Միքայէլեան փող. № 6), մահուան սպառնալիքի տակ տարել են 30,000 ռ. դրամ և 5000 ռ. թանգարժէք իրեր և անյայտացել։

— Մարտի 8-ի գիշերը գեն. Գապոնովի բնակարանը (Վելիկոկնեաժեսկայա № 55) մտան 7 զինուած մարդիկ միլիցիոներների հագուստով և խուզարկութեան պատրուակով տարել են 3000 ռ. կանխիկ դրամ և մեծ քանակութեամբ թանգարժէք իրեր, որոնց գումարը դեռ ևս պարզուած չէ։ Միլիցիային յաջողուել է ձերբակալել աւազակներից մէկին՝ Ալեքսանդր Նիկոլիշվիլուն։

◆ **11 տարեկան մարդասպան.**—Միլիցիան ձերբակալել է մի քանի օր առաջ պատանի Աղօեանին սպանող 11 տարեկան Ղուլի-խաս օղլին։ Նրա հետ բանտարկուել է նաև գաւառական Մուսա Քալանթարովը, որի հրացանով է կատարուել սպանութիւնը։

◆ **Թիֆլիսի տրամւայը.** Վերջին օրերս Թիֆլիսում տեղացող ձիւնի պատճառով տրամւայի գործող վագոնների թիւը պակասել է 10 վագոնով. այսպիսով ներկայումս գործածութեան մէջ է գտնւում 35 վ.։ Զնայած, որ տրամւայով երթևեկելու վճարը կրկնապատկուել է, բայց վերջին օրերս տրամւայի եկամուտը զգալի չափով պակասել է։

◆ **Բելօռուսների ռադան լուծուած.**—Բելօռուսների Թիֆլիսի ռադան որոշել է դադարեցնել իր գործունէութիւնը—Ռուսաց Ազգային Խորհրդին համարելով միակ իրաւազոր մարմինը ամբողջ Անդրկովկասի ռուս քաղաքացիների շահերը պաշտպանելու մէջ։

◆ **Գաղթականների համար.** — Ներքին գործերի մինիստրի կարգադրութեամբ Կաջէկում և Դուշեթում բացուելու են սննդատու և սանիտարական կայաններ՝ գաղթականներին օգնութիւն ցոյց տալու համար։

— Վրաց կառավարութիւնը գաղթականների կարիքները հոգալու համար Քութայիս է փոխադրել 60,000 ռ., Դուշեթ—30,000 ռ. և Թերեքի շրջանի վրաց կառավարութեան լիազօրին 40,000 ռ.։

— Գաղթականական [illegible] թեան կողմից նշանակուել է Ն. Կ. Ջիկիաձէ։

◆ **Ճանապարհը փչացած.**—Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութեանը հեռագրում են, որ ուժեղ փոթորկի և ձիւնի պատճառով փակուել է ճանապարհը Վագիանի և Իօրի կայարանների միջև. ճանապարհը փչացել է 25 վերստ տարածութեամբ։

ԱՅՍՕՐ

Առաւօտեան ժամը 10 և կէսին, Թիֆլիսի պոլիտեխնիկումի 3-րդ աուդիտորիայում (Արտիս. Ընկ.) կը կայանայ Թիֆլիսի բոլոր ուսանողական կազմակերպութիւնների լիազօրուած ներկայացուցիչների ժողովը՝ համաուսանողական խորհուրդ հիմնելու խնդիրը քննութեան առնելու նպատակով։ Ժողովը բաց է առհասարակ բոլոր ուսանողների համար։

◆ **Ժողով.**—Առաւօտեան ժամը 10-ին Ժողովրդական համալսարանում նշանակուած է պարբանական բանուորների Արհեստակցական Միութեան անդամների տարեկան ընդհանուր ժողովը, ուր ի միջի այլ հարցերի քննուելու է բանուորների աշխատավարձը աւելացնելու խնդիրը։

◆ Թիֆլիսի կրուժոկում բանուորների դրամատիկ խմբակցութիւնը, ռեժիսորութեամբ Ամօ-Խարազեանի կը ներկայացնէ «Տգիտութեան Զոհեր», պիէս բանուորների կեանքից, հեղինակութիւն Անուշաւան Վարդանեանի։ Նախքան ներկայացումը բանաստեղծ Տիցեան Տաբիձէն կը խօսէ վրացերէն պրոլետարական գեղարուեստի մասին, իսկ Պ. Կարա-Դարւիշը հայերէն պրոլետարական թատրոնի մասին։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՎՐԱՑ ՀԵՌԱԳՐԱԿ. ԳՈՐԾ.)

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Խաղաղութեան յանձնաժողովների գործունէութիւնը

Խորհուրդը քննութեան առաւ խաղաղութեան պայմանագրի շատ կէտերը և թշնամու պայմանները, բայց նրանց վճիռները տեղի կունենան վաղը։ Յայտնի է միայն, որ գլխաւոր խորհրդածութեան առարկան Բոհեմիայի և նախկին Աւստրիայի և Բաւարիայի մասերին պարենաւորում հասցնելու մասին էր։ Այնտեղ գտնուող ամերիկացիների հաղորդագրութիւնից երևում է, որ այնտեղ պարենաւորման գործը շատ լուրջ է։ Պարենաւորման մթերքներ շատ կուղարկուեն մանաւանդ Բոհեմիա և Բաւարիա թեթևացնելու այնտեղերի բառ-բուն նշանակութեամբ սովը և պահպանելու Բաւարիան բոլշևիկներից։ Յայտնւում է, որ Գուվերը վաղուան նիստում մասնակցութիւն կունենայ և ցոյց կը տայ թէ ինչ ճանապարհով կարելի է Իտալիայից և հարաւ-արևմուտքից բեռներ հասցնել։

Հեղինակաւոր աղբիւրներից յայտնի է, որ բոլոր յանձնաժողովները ներկայումս գործում են և հիմք կայ կարծելու, թէ խաղաղութեան ծրագրի բոլոր պայմանները կը վերջանան մինչև ապրիլի 1-ը։ Մի քանի յօդուածներ արդէն բոլորովին վերջացած են։ Լլոյդ Ջորջի եռանդուն գործունէութեան շնորհիւ, յոյս կայ, որ մինչև մարտի, 14-ը Վիլսոնի գալուստը, բոլոր ծրագիրը պատրաստ կը լինի նրա հաւանութեան համար և թէև մի քանի օր առաջ խօսք կար խաղաղութեան պայմանագիրը ստորագրելու ապրիլի սկզբին, բայց, այժմ երևում է, որ մի քանի դոկումէնտներ, որոնք պէտք է ներկայացնուէին գերմանացիներին, պատրաստ կը լինեն մարտի վերջերին։ Պաշտօնական շրջաններում համոզուած են, որ գերմանացիք չեն թոյլատրուի մասնակցելու կոնֆերենցիայի միացեալ նիստերին. այլ գործ կունենան միայն կոնֆերենցիայի յանձնաժողովների հետ, պայմանագիրը ստորագրելուց յետոյ։ Այստեղի ամերիկական ներկայացուցիչները բաւական են նրանով, որ իրենց գործը գնում է յաջողակ։ Ամերիկայից ստացուած պաշտօնական հաղորդագրութիւնից երևում է, որ կոնգրեսը և ազգը մեծ պաշտպանութիւն են ցոյց տալիս ժողովուրդների դաշնակցութեան գաղափարին։

Լլոյդ Ջորջի ճառը

Արդիւնաբերական խորհրդի միացեալ նիստի բացման ժամանակ Լլոյդ Ջորջը արտասանեց մի նշանաւոր ճառ։ Գրեմերը ասաց, թէ ինքը գնում է մասնակցութիւն ունենալու խաղաղարար կոնգրեսում, որը կը հաստատէ խաղաղութիւնը ամուր հիմքերի վրայ, ինչպէս և ինքն է համոզուած։ Եթէ այդ խաղաղութիւն [illegible] հիմքերի վրայ չի [illegible], այդ խաղաղութիւն չի [illegible]

Լեհաստանի միջդաշնակիցների յանձնաժ. Պօզէնում

Լեհաստանի միջդաշնակից միսիան ուրբաթ գիշեր արտակարգ գնացքով Վարշաւայից դուրս գնաց դէպի Պօզէն՝ հանդիպելու գերմանական ներկայացուցիչներին Գերմանիայի և Լեհաստանի զինադադարի մանրամասնութիւնները քննելու համար։ Միսիայի գլուխ է Ֆրանսիայի կողմից դեսպան Նուլէնս, Մեծ Բրիտանիայի՝ Էմս Նավորդ, Իտալիայի՝ Մոնտէն, Ամերիկայի՝ գեներալ Բերնամ, Մայոր Վինդ և կապիտան Լեվերսէն։ Գերբէն նոյնպէս ուղեկցում է յանձնաժողովին։ Միսիայի մնացած անդամները գտնւում են ներկայումս Լւովում, աշխատելով հաշտեցնել Լեհաստանի և Ուկրայինայի զինադադարը, և, ըստ երևոյթին, Պօզէն կը հասնեն ուշ։ Պօզէնում միսիայի անդամները ընդունուեցան ոգևորութեամբ։ Ժողովրդական բարձրագոյն խորհրդի նախագահները ողջունեցին Դաշնակիցների ներկայացուցիչների առաջին մուտքը Պօզէն։

Լիտւայի դեմոկրատիկ հանրապետութիւնը

Կովնօյից հաղորդում են, Բեռնի Լիտովեան մամուլին, թէ Լիտւայի բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները ձայն տուին դեմոկրատական հանրապետութեան և պալատի ամբողջ ներկայացուցչական կողմին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահ Ա. Սահակեանի հաղորդած տեղեկութիւններից երևում է, որ Դաշնակիցների՝ ընծայած Հայաստանի համար գնուած 150,000 փութ բրինձը արդէն հասել է Բաթում, որից 20 վագոն Թիֆլիսի վրայով ուղարկուել է Հայաստան, իսկ մնացած բրինձը շարունակում է վագոններ բարձել, Հայաստան ուղարկելու համար։ Ռեշա է ուղարկուել Դաշնակիցների գործակալը գնումները շարունակելու նպատակով։

— Ներկայումս Բաթումում Ամերիկայից ստացուել է մի նաւ հաց և այլ մթերքներ, որոնք բեռնւում են վագոններ Հայաստան ուղարկելու նպատակով։ Բացի հացից Ամերիկայից Բաթում է բերուել նաև 400 հատ կօշիկներ, գիւղատնտեսական զանազան գործիքներ, դեղորայք և 150,000 փ. ալիւր Սալոնիկից։

— Հիւսիսային Կովկաս է մեկնել Դաշնակիցների ներկայացուցիչը գնումները շարունակելու համար. այդ նպատակի համար յատկացրած է մէկ միլիոն ռ.։ Սերմացուի գնումներ կատարելու նպատակով Դաշնակիցները իրենց ներկայացուցիչներն են ուղարկել Կարս, Ախալքալաքի գաւ. և Նախիջևան-Շարուր։

— Մինչև փետրուարի 21-ը Թիֆլիսի վրայով Հայաստան է ուղարկուել 51 վագոն հաց։

— Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահը ներկայումս ամէն ջանք գործ է դնում, որ հնարաւորութեան չափ շուտով Հայաստան հասցնի դրսի հացը, որպէսզի Հայաստանի և նրա շրջակայքից ստացուելիք հացահատիկը գործադրուի ցանքերի համար, որովհետև դրսից ստացուած հացահատիկը տեղական կլիմայական պայմաններին չի համապատասխանում, հետևապէս նրանով ցանքս անել չի կարելի։

— Միջոցներ են ձեռք առնւում, որպէսզի գաղթականութիւնը կարողանայ գոնէ մինչև գարնանացանը վերադառնալ հայրենիք, դաշտային աշխատանքներին ժամանակին ձեռնարկել կարողանալու համար։ Համապատասխան քայլեր է առնուել տաճկահայ գաղթականութեան վերադարձի համար. Նրանք հաւանօրէն կը կարողանան հայրենիք վերադառնալ տաճիկ զօրքերի երկրից հեռանալուց անմիջապէս յետոյ։ Քայլեր է արւում դէպի երկիր տանող երկաթուղային ճանապարհները բաց անել Վանի ուղղութեամբ՝ Շախթախտի-Ղարաքիլիսա-Ալաշկերտ և Բայազէտ-Վան, որպէսզի հնարաւոր լինի գիւղատնտեսական գործիքների և սերմացուի տեղափոխութիւնը կանոնաւորել, ապա վերադարձնել գաղթականութեանը։ Առաջին հերթին ծրագրւում է վերադարձնել Ալաշկերտի-Բասէնի գաղթականութիւնը. գարնանացանը ժամանակին սկսելու համար։

— Բաթումում ստացուած և ստացուելիք կենսամթերքները Հայաստան ուղարկելու համար Դաշնակիցները դէպի Հայաստանին ուղարկելու շաբաթական չորս գնացք՝ բաղկացած 20-ական վագոնից

— Բացի յիշեալ մթերքներ-

20216

րից, Հայաստան է ուղարկւել նոտ 15 վագոն ալիւր, ժամ 7 վ. [illegible] և 2 վ. շաքար:

«ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՓՈՔՐԻԿ ՄԻՋՆԱԴԷՊ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏՈՒՄ

«Յառաջ»ի խմբագրութիւնը Փեբրվարի 19-րդ №-ում յայտնում է, որ [illegible] Հայաստանի պարլամենտի [illegible] «սովորական փոքրիկ միջնադէպ»:

[illegible] «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը բնորոշում է այն ցրումը որպէս մի սովորական դէպք, ուստի պարտք եմ համարում խսկութեամբ նկարագրելու այն, ինչին ես ականատես եղայ անցեալ փետրուարի 27-ին Հայաստանի Խորհրդարանում, որպէսզի ընթերցողը դատէ, թէ որ կարգի սովորական դէպքերի մասին է խօսքը:

Յիշած օրը երեկոյեան ժամի 8-ին նախագահ Գր. Տէր-Խաչատրեանը բաց արաւ պարլամենտի նիստը, որին ներկայ էին բոլոր ֆրակցիաները, բացի դաշնակցականներից. այդ ժամանակ հասարակութեան միջից առաջ անցան և պատգամաւորներին մօտ կանգնած կողմնակի անձնաւորութիւններից մէկն սկսեց բղաւել, թէ չպէտք է նիստը բանալ, քանի որ մեծամասնութիւնը (իմա դաշնակցականները) ներկայ չէ. էսէրական ֆրակցիայի կողմից Դ. Զուրեանը դիմելով նախագահին, առաջարկեց նիստը համարել ոչ պաշտօնական և տալ նրան զրոյցի բնոյթ հասարակութեան համար. չէր վերջացրել Զուրեանը իր խօսքը, երբ մի քանի հոգի սկսեցին աւելի բարձր ձայնով աղմկել. «դուրս, դուրս, չենք ուզում Ձեզ, որքա՞ն էք դուք, հեռացէք այստեղից, գնացէք, միացէք թուրքերի հետ և այլն». Նախագահը, իջնելով ամբիոնից, թողեց հեռացաւ, միաժամանակ դուրս գնաց և ներքին գործ. մինիստր Ալ. Խատիսեանը: Դ. Զուրեանն այդ ժամանակ անցնելով նախագահի տեղը, սկսեց զանգահարել և կարգի հրաւիրել աղմուկ անողներին, ապա դիմելով հասարակութեան կամեցաւ ինչ-որ ասել, սակայն յիշեալ անձնաւորութիւնները բարձրացան ամբիոն և պահանջեցին [illegible] նիստի պաշտօնակատար Ս. Թորոսեանը: Ահա ամբողջ իրողութիւնը, որը պատրաստ եմ հաստատելու բոլոր մանրամասնութիւններով:

Այդ ինչպէս է «Յառաջ»-ի խմբագրութիւնը այս անլուր բռնութիւնը, այս բաշիբոզուկութիւնը սովորական դէպք համարում. եթէ դէպքի բոլոր մանրամասնութիւնները յայտնի են նրան, և այնուամենայնիւ ոչինչ արտասովոր և վրդովեցուցիչ չէ գտնում, ապա, նախ՝ շատ վիրաւորական կարծիք ունի նա Հայաստանի Խորհրդարանի մասին, որտեղ մեծամասնութիւն են կազմում նրա կուսակիցները, իսկ միւս կողմից թող ների մեզ ասել, հոտենտոտական հասկացողութիւն և ճաշակ պէտք է ունենալ «սովորական փոքրիկ միջնադէպ» անուանելու համար այն դէպքը, երբ երկրի բարձրագոյն օրէնսդրական հաստատութեան նիստը ցրւում է մի քանի փափախաւորների ձեռքով և նախագահն ու պատգամաւորները հարկադրւած են լինում հեռանալ մաուզերի սպառնալիքի տակ. իսկ եթէ «Յառաջ»ի խմբագրութեան հարցին Երևանից պատասխանել են, թէ ոչինչ չէ պատահել և տեղի ունեցած մի սովորական հասարակ բան է, ապա մնում է ասել, որ «աշխատաւորական» թերթի խմբագրութիւնը իր Երևանի «սոցիալիստ ընկերներից» երբեմն բացարձակապէս անճիշտ և ճշմարտութեանը չհամապատասխանող տեղեկութիւններ է ստանում և իր հերթին այդ սուտ և սրբագրած լուրերով էլ կերակրում է իր երկիւղած ընթերցողներին:

Փորձեան

ՄԵԾ ԱՐՏԻՍՏԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ XXXV ԱՄԵԱԿԸ

Երեսուն և հինգ տարի ծառայել հայ բեմին [illegible]

[illegible] շնորհը, ոչ էլ այն, որ նա հայ թատրոնական գրադարանը հարստացրել է թարգմանական ամբողջ մի լէգիոնով. Նրա առաջնակարգ դաւնին հիւսում է դերասանական գերդաստանի այն շղթան, որ այսօր օղակւում է այդ անթառամ տաղանդի շուրջը, որը կոփել ու մարմնացրել է ամբողջ մի շկոլա:

Ադամեանից յետոյ նրան է պատկանում մեր ներկայ թատրոնը. նրա սաներն են այժմեան գրեթէ բոլոր դերասանները, ապա՝ եթէ նկատի ունենանք, որ Աբէլեանի տաղանդը շարունակում է զարգացման իր ընթացքը նաև երեսուն և հինգ տարի ստեղծագործելուց և ֆիզիքապէս հիւծւելուց յետոյ՝ պարզ է լինելու նրա հսկայական կերպարանքը, նրա գերագոյն դերը թատրոնական անդաստանում:

Աբէլեան այսօր աւելի խորունկ է իր ապրումների մէջ, աւելի գեղարւեստական՝ իր խաղով, աւելի կիրթ ու զուսպ՝ իր միմիկայով և, վերջապէս, աւելի մեծ արտիստ՝ քան երէկ:

Նա լուսաւոր էջն է մեր թատրոնական ներկայ պատմութեան և առանց նրան անհաւանական ու անիմաստ է դառնում հայ բեմը:

Ո՞վ պէտք է համարձակութիւն ունենայ առանձնել Լիրի հոգեկան պատասխանատուութիւնը, կամ Իբսէնի Շտօկմանը, անգամ Շիրվանզադէի Բարխուդարը, որ իր սահմանափակ գոյութեամբ նրա ձեռքում վերլուծւում է այնպիսի մի եղանակով, որ հասարակութեան առաջ երկու շարժումով խոկ քարացնում է ընտանիքի «տղամարդ», խօսքի տէր, իշխող, յամառ ու աւանդապահ հայի անսասան տիպը:

Ոչ միայն մեր բեմը, այլև ռուսական ներկայ խմբերն Աբէլեան[illegible] կարիքն են զգում:

[illegible]

Գ—է

ՎՐԱՑ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

ՄԵՆՔ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

«Սաքարթըելոս Ռեսպուբլիկա»-ն (№ 473) [illegible]

«Մեր լրագիրը յաճախ խօսել է նրա մասին, թէ որքան հարկաւոր է ազգերի համար փոխադարձ յարգանք և այնպիսի «modus vivendi» ստեղծելը, որի ժամանակ նրանցից ոչ մէկը իրեն նեղւած չը համարի: Հիմա մի քանի շրջաններում արդէն սկսել են խօսել Կովկասի միութեան, ֆեդերացիայի կամ կոնֆեդերացիայի հարցի մասին: Մենք այս մասին արդէն խօսել ենք: Մենք պատճառներ ենք բերել թէ ինչու համար ներկայ պայմաններում անհնարին է Կովկասը քաղաքականապէս միացնել, որ միութիւնը անյարմար է և թէ ստեղծւած հանրապետութիւնների համար դա աւերիչ կը հանդիսանայ: Բայց մերձենալ միմեանց, ընդհանուր յատակագիծ մշակել և համաձայն գործել՝ Կովկասեան ազգութիւնների համար օրւայ խնդիր է ներկայացնում և, բարեբաղդաբար, սրա նշաններն էլ արդէն երեւում են:

Թիֆլիսում ներկայումս շարունակւում է հայ-վրացական կոնֆերենցիան, որ պիտի վճռէ մի քանի գործնական հարցեր: Ուշադրութեան արժանի է մանաւանդ այն, որ երկու կողմն էլ, ինչպէս երեւում է, կամենում են բարեացակամ տրամադրութիւն ստեղծել և հարցերը կոմպրոմիսի միջոցով լուծել: Այս օրերումս պիտի վերանորոգւեն դիպլոմատիական յարաբերութիւնները Հայաստանի հետ և հայերը այստեղ էլի կունենան դիպլոմատիական միսիա: Մենք ուշադրութեան արժանի ենք համարում այս հանգամանքը, և կուզենք հաւատալ, որ այս կը լինի առաջին քայլը Կովկասեան հանրապետութիւնները միմեանց մերձենալու համար:

Մենք շատ անգամ ասել ենք, որ ստեղծւած հանրապետութիւնների փոխադարձ չկամութիւնը այնքան մեծ էր, որ պաշտօնապէս և անկեղծօրէն դեռ ևս չեն արտայայտել, թէ ճանաչում են միմեանց անկախութիւնը. մինչև այսօր սրան արգելք էր լինում այն, որ մանաւորապէս Հայաստանը այս հարցը իրեն համար էլ դեռ չէր վճռել:

Մենք մինչև այժմ չէինք իմանում, թէ նա կողմնակի՞ց է իր անկախութեան և պաշտպանելու է այն թէ ոչ: Իսկ սա մեծ հարց էր հարևան ազգերի փոխադարձ յարաբերութեան համար: Ուստի եթէ Հայաստանը չէր դադարի ցանկալուց, որ գայ որևէ արտաքին ույժ, տիրէ բոլոր հանրապետութիւններին և այսպէս «միացնէ բոլոր հայութիւնը» — նորմալ դրութիւն ստեղծելը անկարելի էր: Սրան աւելացրէք նաև տերրիտորիայի հարցը, որ այնքան մեծ նշանակութիւն չունէր հայութեան համար, որքան առաջին հարցը: Հիմա, կարծես, փոփոխւել հանգամանքը հեռացւում է, և հայերը լրջօրէն մտածում են ստեղծել և հաստատել Հայաստանի անկախութիւնը:

Մենք մանրամասն դեռ չգիտենք, թէ ինչ դեկլարացիով ներկայացան հաշտարար կոնգրեսին Պարիզում պ. Ահարոնեանը և Պօղոս Նուբար փաշան: Միայն սրանից առաջ պարիզեան լրագրներում տպւած էր նրա զրոյցը և յօդւածը Հայաստանի պահանջների մասին: Այնտեղ, ի միջի այլոց, ասւած էր, որ տերրիտորիական վէճը Վրաստանի հետ նրանց համար աննշան բան է, որ նրանք մեզ հետ հեշտ կը հաշտւեն: Կրկնում ենք, մենք դեռ հաստատապէս չգիտենք, թէ ինչ կարծիքի են այստեղի հայ քաղաքագէտները, բայց թւում է, թէ հասաւ րոպէն, երբ կարելի է մեր հարևանների հետ ընդհանուր լեզու գտնել խօսելու համար:

Բայց մեր փոխադարձ յարաբերութիւնների վերջնականապէս բարեկարգումը անկարելի կը լինի, եթէ հայ գործակալները չեն դադարեցնի այն սարսափելի և պրովոկատորական ագիտացիան, որ նրանք մղում են ամենուրեք և ամեն ժամանակ և որոնց մենք արտատպում ենք երբեմն «Դաշնակցական ինֆորմացիոն» վերնագրով:

Մեր հարևանները անպատճառ ձեռք պիտի քաշեն այս տեսակ վարմունքից, որովհետև սա հիմնական կռիւ է Վրաստանի անունը վայր ձգելու, կռիւ է նրա անկախութեան դէմ: Այստեղ էլ մենք ուզում ենք հաւատալ, որ հայ քաղաքական շրջանների առողջ տարրերը պատշաճ ազդեցութիւն կը գործեն իրենց չափաւորող սրտակից գործակալների վրայ և կը դադարեն Վրաստանի [illegible] և յանգաւոր ագիտացիան մղելուց:

Եթէ [illegible]ցաւ, եթէ հայերը այս դիպւածում մինչև վերջը անկեղծ կը լինեն—այն ժամանակ, կրկնում ենք, հասաւ ժամը, երբ Կովկասի ազգերը կարող են միմեանց մերձենալ և համերաշխ գործել»:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈԼԼԵԳԻԱ
Հրատարակիչ՝ Հայ Ժողովրդական Կուսակցութիւն

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Առանձին ուսուցութեան համակարգերի, կանանց եւ օրիորդների, որոնք փնտռում են մաքուր, ինտելիգենտ պաշտօններ

ՀԱՇՒԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

հայերէն և ռուսերէն լեզուով (բառ ցանկութեան) ամենակարճ ժամանակում կարող են սովորել ամենքը, շատ կամ քիչ կարդալ-գրել իմացողները եւ մտնել ծառայութեան հաշւապահի, կոնտորշչիկի, գանձապահի, նամակագրի, գործակալի և այլ պաշտօնի: Կուրսը վերջացնողներին տրւում են ատեստատներ: Պարապմունքները խմբովին և առանձին: Վճարը՝ ով ինչքան կարող է: Ընդունելութիւնը մինչև փետրուարի վերջը ամեն օր առաւ. ժ. 10—12 և երեկ. ժ. 4—7: Դիմել հաշւապահական և առևտրական կուրսեր՝ Մ. Ա. Կիրակոսեանի: Հասցէն՝ Зарядный переул., № 3, За Кононирскимъ переулкомъ, позади главнаго телеграфа, на Головинскомъ проспектѣ. 10—6

„ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ"-Ի

գրասենեակում վաճառւում է նրա հրատարակութեամբ լոյս տեսած

ԳԷՈՐԳ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

■■ ՁԵՄՍՏԻՈՆ ■■

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ և ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԳԻՐՔԸ

Գինը 50 կոպեկ:

Դիմել գրասենեակ՝ Головинскій пр. № 25. 0—26

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՈՒ ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Հայերի մէջ առևտրական կրթութիւն տարածող Կովկասեան ընկերութեան:

Նիկոլայեվսկի № 36:

0—57 Տեսուչ՝ Գ. Կ. Տէր-Դաւթեան

ԴԱՐՏԱԿ ՋԱՆԱՂԻԴ ՂՈՒՐՊԱՆ

—

«Բայ մի գոմը մտի», ասեց Գուլոն իր մարդին: ղոնաղներ եկան. հարսները քաշեցին ձիանը. սառ խառ գնեն. եկողներին բարև սառ. մինչև ես հաց թխեմ, կերակուր պատրաստեմ. հացւոր ենք…

Գուլոն Թորոսանց տան կառավարիչ տիկինն էր. ղոնաղներին, բարեկամներին, հարևաններին շահողը, գիւղի հարսանիքներին կառավարիչը, իշխաններին ջուպաք տւողը Գուլոն էր. միշտ ալիւր բրդուջը եկող-գնացողին էր ուտացնում, որ Թորոսանց համբաւը աւելի բարձրանայ. որդոցը, հարսներին, մշակներին, չոպանին գործի գնողը ինքն էր… Թորոսանց դովլաթը հալալ աշխատանքի պըտուղ էր… Գուլոն ունէր երեք տղայ, երկու աղջիկ. բոլորին հարսել, թառն էր դրել:

Բայց, վերջը իրենից որդեք դուրս եկան, սիրտը կրծում էին. տեսնում էր իր երկու փոքր որդիքը գութան չեն գնում… գիւղի ծոյլ ջահելներին ընկեր են եղել… մի օր էլ տեսել էր, որ դարիներ էլ հետները խառը, իրենց սուփրի գլխին նստել են, սուփրի վրայ դըրել են հարամ հաց և միս ու խմել, իրենց կորցրել են, ու իրենց տան հարիւր տարւայ դատին հայհոյում… այն դատին, որ Թորոսանք ծոմ ընկած լինէին, նրանք ծովք կը թափէին, իրենց կեանքերի գնով նրանց կպատէին… տեսնում էր նրանք քաան հոգով գնում, մի քանի չալան ոչխար են բերում, որ հարը մի մանէթի են տալիս, կամ գիւղի պատերի տակ անտէրութիւնից սատկում են…

Գուլոն էլ տանել չկարողանալով, կպաւ տղոց գլուխը՝ «հաւը ջուր խմի», ասեց, «Աստուծն կաշի»… Ինչպէս էք ձեզի ջան ասողին չառ տուել… Ինչպէս էք ձեզի բարի կամեցողին չար կամենում… Ինչպէս էք աղքատի ոչխարը բերում. երեխի չանադը չորացնում… Ինչպէս էք գառն աշխատողի հացը ձեռքից խլում… վերեն Աստուած չկայ… ձեր պապը հայ չէ՞ր, որ Գասկնչի տարին, դատերին բերել, վեց ամիս իրեն հացովը պահել է… Ալի աղէն անօրէն է եղել, որ հինգ տնւոր հայ է պահել իր հացով… մինչև աշխարհին խաղաղութիւն է եկել… աղնիւ աշխատաւոր թիւրքը մի՞թէ ծոյլ ուրացող հայից հազար անգամ լաւ չի… Ձէ վատութիւն է արել ու իր ոտը չի եկել… մի՞թէ անմեղի պատուին դիպչելը ազգասիրութիւն է… որդի՞ան ուր էք ընկել… հասկանում էք. Սոնոն էլ ինձ սեւ չներել կապի»…

«Հերիք հաչաս դադատար», մօրն ասեց որդին, Արշակը… «տասը հազար տարի է, որ ձեզ պէս դադատարների խօսքին լսելով, հայերը ստրուկ են ապրել… Նրա կեանքը, մալը, պատիւը, իրանը չի եղել… հիմա վրէժի փողը հնչել է… դատերիդ մէկի գլուխը ղուել է… ձեզ պէս դաւաճանների գլուխն էլ ղուելու է…

Այո, ասեց Գուլոն իր ազգասէր որդուն մի օր, թուրքի գլուխը կտրէք… պատուի դիպչողը պատիւ չունի, ազգ էլ չի ճանաչի… կեղտից պարշողը, կեղտ չի ուտի… չարութեան դէմ բողոքողը, չարագործ չի լինի… Ձեռ հետ էք ընկերացել. իր մօրը հաց չտւող դումարաղ Սարգոյին… եղբօր արիւնը թափող Նիկոլին… ախպրտանցը դատացնող ու չոր քարին նստացնող Նորայրին… Ձվ են քաղաքից եկող ձեզի գլխից հանողները… գործից փախչող, բանից բեխաբար գիտնականները… վայ էն ազգին, որ «դատաւորները մանուկ են», հոյն էն ազգի գլխին, որ Մոսոների ուժուղին է մնացել…

Գուլոյի մեծ որդին՝ Սաքոն գութանի մաճից պոկ չէր գալիս. նա ունէր չորս աղջիկ, մի փոքր տղայ Կայծակ անունով. բոլոր անեցիները, որ 25 հոգի էին, հաց հասցնողը, ղոնաղի սուփրէն լի պահողը Սաքոն էր…

Մեծ պատերազմը Արշակներին հրաւիրեց զինւորութեան. նրանք եթէ հաւատարիմ չեղան իրենց կոչմանը, արդարանալ կարող էին, որ իրենց արիւնը Հայաստանի ազատութեան համար էին պահել… բայց, պատերազմի վերջին տարին, Հայաստանի ազատութեան պահանջը Արշակներին սպասողինեց… կամ Արշակները անձնուրաց, սպիտ պիտի լինէին, Գուլոնները դաւաճան, կամ աւելի սուր իմաստով դասալիք պիտի լինէին…ծնողն էր ուղիղը թէ զաւակը—այդ թող մնայ… միայն…

1918 թ. ապրիլ ամսի սկիզբն էր. Սաքոնի օջախը մարող քամին փչեց… նրանք բաժանւում էին իրենց կեանք տւող հողից. մնաս բարով էին ասում գութանին, ամպարի հացին, պապերի գերեզմանին. սայլերով, շալակով, գնում էին սարերից, ձորերից, դաշտերից. կին, երեխայ, մալ ու ոչխար առաջները խառնած, բոբիկ ձիւնի, և ցեխի մէջ խրւած, մալ ու ոչխար ընկնում ցեխի մէջ մնում էին… ծնում էին, սատկում էին, ամեն քայլափոխ ցեխերի մէջ երեւում էր գառի, ոչխարի, կովի, հորթի, գոմէշի դիակներ:

Փախուստի հոսանքը հասել էր Մաղրա գիւղին, հազարաւոր սայլեր էին խճճւել շոշի ճանապարհին: Ճանապարհը փակել էին առաջի սայլերի սատկած եզները… շատերը փորձում էին իրենց սայլը շոշից հանել, առաջ գնալ, բայց խրւում էին ցեխի մէջ, մնում:

Գիշեր էր. լսւեց գնդացիրների որոտմունքը… վայնասունի ձայները քարափներն էին արձագանգ տալիս… Ցրւած ջարդւած փախստականները, մեծ, փոքր, թողին սայլերը անհաբեկւած, փախուստի դիմեցին… չոլերի մէջ, մութ, անձրև, ցեխ: Անզօր երեխաները թողնում, մնում էին… աւելի գթոտ ծնողները, երեխաներին շալակած, քրտինքը դէմքերից թափւում էր աղբիւրի նման…

Այդ սոսկալի դէպքերից անցել էր երեք օր: Ալէքսանդրապոլի երկաթուղու կայարանում թափւել էին ցեխոտ յատակին յոգնատանջ սովահար, այլանդակւած… փախստականները… ուր կինն էր կորել, ուր մարդը, ուր հասած աղջիկը, ուր հարսը, ուր երեխան… Քչերը կային որ աչքերից արտասուք էր գալիս սիրտը հովացնելու համար… իւրաքանչիւրը իր կորցրած ջիգեարին էր որոնում… միմեանց ձեռքից չէր կտոր էին խլում, հաց էին խլում,—երեխաներից ոմանք ցեխի միջից ցորեն էին հաւաքում ուտում… փախուստի հողմը կըրկին քշեց տարաւ նրանց, տարաւ և տարաւ…

Գուլոն, մեծ որդու՝ Սաքոյի հետ մնացին Ալէքսանդրապոլ. երկու որդիքը Կարսից Ալէքսանդրապոլ հայի ազէտը շահագործելով… թալանի տարուելով… Արշակը սպանւել էր… միւս որդուց և երեխաներից լուր չկար… Մի օր, Գուլոն սև սրտին սիպտակ քաշած, խմոր էր արել… մի պատի տակ օջախ էր արել, անջուր ապուր էր եփում… թնդանօթների որոտը նրանց ապուրը օջախի վրայ թողեց… խմորը գնւած… փախուստի դիմեցին… սկսւեց ընդհանուր խուճապը. փախստականը, կրկին փախուստի դիմեց… զանազան ուղղութիւններով փախչում էին. անցնում. Ղարաքիլիսա, Դիլիջան, Երևան, Փամբակ, Լոռի, Ղազախ, Թիֆլիս Ռուսաստան… Հայի այդ փախուստը պիտի պատմեն քարափները… անտառները, գետերը… այն գետինները, ուր վրայից անցել էր խուճապի թաթարը… գերին՝ թող իր քմահաճոյքին չը ծառայեցնի այդ վշտի հարազատութեան սրբութեան սրբոցը…

11 ամիսը լրանում էր սև օրերի փախստականների տառապանքների վայրերից մէկում, մի քլած պատի տակ կուչ էր եկել պառաւած կինը. նրա մաշւած մէջքը կռմի նըման ոլորւել էր… դատարկ չամադը դրել էր երեխայի առաջը, որը արդէն մահուան տագնապից տանջւում էր… Տեսարանը այնքան դառնագրաւիչ էր, որ կարծես քանդւած պատի քարերն էին արտասւում… կորած էր շէն օջախը, համբաւը, ջան և ջիկարը, մնացել էր մարած օջախից մի կայծ… որ մահացող տոհմի կեանքը պիտի շարունակէր… Պառաւն իր վառնուած ուժի մնացորդը լարել էր, խլել էր ուզում մահի ձեռքից տոհմի անմահութեան յոյսը… Տոհմի մարած օջախը կրկին վառող կայծը… Նա ուշաթափւելով, խաշիլ, մածուն, կաթ, կարագ էր մրմնջում… որքան սովածների էր լիացրել նա… իր մարած օջախից մի կայծ ազատելու համար, մուրացկանութեան էր դիմել… ձիւն էր եկել. հայ երիտասարդները և օրիորդները զբաղւած ձնթափի խաղալով, պառաւին տրորել էին իրենց ոտների տակ… Նա ձեռնունայն մէջքի ցաւից տանջւելով, վերադարձել էր, դատարկ չամադն էր դրել մեռնող յոյսի, մօրելու մօտ կայծի առաջը… և ուշաթափւելով, աղաղակում էր՝ «դատարկ չանաղիդ ղուրբան… Կայծակ ջան… հօրդ՝ Սաքոյին ինչ ջուղաբ տանեմ… չէ՞ ասի ինչու կաթ, մածուն չտացրիր Կայծակիս… աշխարհին ուտացնում էիր… Կայծակիս համար քեզ կորար…

Երջանիկ էր Գուլոն, մեռաւ, Կայծակի մահը չը տեսաւ… ու Արշակներն էլ ազատւան իրենց դաւաճան մօրից…

Մարտիրոս Աղանեան

Տպարան «Մամուլ»—կապալ. Մ. Էփրիկեան և Ց. Մայիլեան: Լօրիս-Մելիքեան փող., № 22.